

Сыдыков С.Ш.

МЫЙЗАМ ЖАНА СОТТУК ТАЖРЫЙБА

Сыдыков С.Ш.

ЗАКОН И СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА

S.Sh. Sydykov

LAW AND LITIGATION

УДК: 347:72/33.4

Бул макалада автор мыйзам менен соттук тажрыйбанын мамилелерин укук булактары катары караган. Бул проблемалар романо - германдык мамлекеттердин укуктук системаларынын мисалдарында берилген.

In this article the author examines the relationship of law and judicial practice as sources of law. The problem outlined by the example of Roman-Germanic system.

Соттордун укуктук ишмердүүлүктөрү боюнча чечилбеген суроолор юридикалык система жана юридикалык ой-пикирдин ортосунда көрүнүктүү орунду ээлейт. Соттук тажрыйба биринчиден жалпылык булак катары берилсе, андан кийин прин-циптүүлүк (жеке өз оюун билдирген) англо саксондук укуктук система катары берилет. Францияда, качан парламент талаш маселедеги суроолор боюнча өкүм чыгарууда угул система негизги булак - Корольдун бийлигин билдирген - укуктук булак болгон. Кээ бир азыркы укуктук системалар, өздөрүнүн азыркы мезгилге жат укука карабастан, соттор үчүн мыйзамдуулуктун кепилдигинин ишмердүүлүгү катары көрүшөт.

Ошондуктан Швейцариянын Конституциясынын 1-беренеси белгилегендей: мыйзам катары керектүү жобо болбосо, сот белгилүү укуктардын негизинде өкүм, чыгарат эгерде сот мыйзам аркылуу тийешелүү чечим кабыл алса. Сот өз чечиминде мурда кабылданган сот тажрыйбасындагы мыйзамдын салттарына таянышы керек. Ошондуктан кодекстин акыркы жазылуусундагы 30-же 40-баштапкы жылдарындагы сот тажрыйбасы ушуга окшогон жардамчы соттордун ишмердүүлүктөрү болуп келди жана федералдык сот соттордун мыйзам чыгаруучу укуктарын кыскартты.

Франсуз укуктун системасында Франция ЖК 4-беренесине карабастан, сот тактык жана жетишбегендик жетишпейт депшти алып баруудан баштартпайт, антседа соттук тажрыйба чыныгы укуктун булак булагы болуп салт катары бекилип калган эмес.

Жогорудагы айтылгандарга контур аргумент катары айтакетүүчү нерсе булл бийликти бөлүштүрү принципке карама-карышылыкты алып келет жана (судьяларга) сотторго жалпы негизде жана карап жаткан ишинин жобосу боюнча соттордун чечимдеринин күчүнө зыян келтирет. Мындай ойду адис тарталашат, анткени сот тажрыйбасы укук булагы катары көрсөтүшөт бирок мындай фактарда укуктун авторитети

көтөрүлөт. Баса белгилей кетичүү нерсе - соттук чечимдер эреже катары көрсөтүлбөйт жана сөзсүз юридикалык күч катары эч бир жака «про-цесске катышкан» күч катарытааснр этпейт.

Мамлекеттик укук чейрөсүндө Бланконун белгилүү өкүмүндө административдик иштер боюнча сотторду өз милдетин аткаруудан бошоткон жана преториандык укуктардын системасын иштеп чыгышкан. Чындыгында административдик укуктардын жоболорун көпчүлүк бөлүгү соттор тарабынан иштелип чыккан. Коомдук функциянын статусу Мамлекеттик Кеңеш тарабынын иштерип, андан соң мыйзам чыгаруучулук орган киришкен. Мындай «Нормативтик күчтүү» мыйзам адистери соттук административдик тажрыйбасын баса белгилеген. Муну менен башкы даражадагы мани укуктук мааниге ээ болуш керек жана канституцияга бектилген соттук тажрыбага негизделиш керек. Соттордун ролу укуктун бардык тармактарында мыйзамды колдону негизги болуп калат жана андагы баштуку толтурат. Соттордун миссиясы мыйзамга баш ийгөө карабастан аны иш жүзүнө ашырууда юридикалык эреже менен анны эффективдүү пайдалануу звенолорун бириктирүүсү шарт. Чындыгында аны жактайт. Ошондуктан мыйзам чыгаруу жана сот органдарынын ортосундагы мамилелер «катуу шамал» мүнөзүн элестетет.

Мыйзам чыгаруу жана соттор арасындагы антогонизим кубулуш мүнөзүнө ээ болуп, укук түздө дана болот. Бирок ушул органдардын ортосундагы кызматташтык мамилелери сезилет. Сотторго мыйзам чыгаруучунун таасири жазуу жүзүндөгү укуктар системасынын шартында мыйзам колдонууга алып келет - бул талашсыз факт. Бирок ал учурда соттун мыйзам чыгаруучуга таасири кандай жана мыйзам чыгаруучунун аракетин кандай.

Ошентип 1970-жылдын 17-июлдагы мыйзам жеке жашоону коргоо байланышкан соттук тажрыйбаны мыйзамдаштырган. Ал эми 1972-жылы 3 январдагы мыйзам преториандык эле жерлердин катышкан укукту киригизди, ошол эле укуктар коомдун ишмердүүлүгүн жөнгө салган корулуштук укук кантылган Спинетта мыйзамы менен башкарылгак. Азыркы учурда Франциядагы мыйзам чыгаруучу менен соттук кызматташтыгы институттар деңгээлиндеги формага айланды. Соттук процессуалдык мыйзамдарды уюштуру боюнча кодекске тапанып президент жана генералдык прокурор жыл сайын кассациандук соттун отчетун угат жана юстиция министирине

отчёттогу жоболорго көңүл бурулсуна тапшырма берет 1971-жылдын 16-июлундагы мыйзам эмгек акыга тиешелүү маселерди 6 ай ичинде эмес, а 5 жыл аралыгында кароочу мыйзам болду. 1975-жылы 9-июлдагы мыйзам аткарылбаган жумуштарга акы төлөнүү соттук негизде ревизия кылууга мүмкүн берет.

Мыйзам чыгаруучу ар дайым эле сотторду уга бербейт. Ачык айтсак юридикалык тапаада иш алып баргаы системны адамдар укуктук түзүдө негиз болушат. «Тажрыйба» өз кезегинде өз мыйзамдары кабыл алууну талап кылат.

Адабияттар:

1. G.Vedele P. Delvoive, Droit administrative.-P.U.F. 7 ed., 1980.-pp. 105 et s.
2. M. Waline, «Le pouvoimormatif de la jurisprudence», in Melanges G.-Scelle 1950.-Т. II, pp. 613 et s. ; O. Dupeyroux, La jurisprudence source abusive de droit, in Melanges Maury. - Dailoz 1960, Т. II. - pp. 349 et s.;
3. Ladoctrine française et le problem de la jurisprudence source de droit in Melanges. - Marty 1978.-pp. 463 et s.
4. Ph. Malaurie. Za jurisprudence combattue par la loi, Melanges.-Savatier, 1965.- pp. 603 et s.
5. J.L. Bergel, op. cit., in Etudes Kayser.-Loi 6 desembre 1976- pp. 2ets.

Рецензент: д.ю.н., профессор Ногойбаев Б.